

ผู้ตรวจการแผ่นดิน กับการดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรม

นลินพรรณ ไวลีขำ *

ความนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีสาระสำคัญประการหนึ่งที่มุ่งแก้ไขปัญหาการผูกขาดอำนาจรัฐและการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม รวมทั้ง การดำเนินการทางการเมืองที่ขาดความโปร่งใส ไม่มีคุณธรรม จริยธรรม และระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจที่ล้มเหลว จึงมีบทบัญญัติที่มุ่งเน้นการทำให้บ้านเมืองมีความโปร่งใส มีคุณธรรมและจริยธรรม โดยกำหนดในหมวด 13 จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และกำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ¹

การดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรมจึงเป็นอำนาจหน้าที่ใหม่ของผู้ตรวจการแผ่นดิน ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และเพื่อรองรับบทบาทหน้าที่ใหม่นี้ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินจึงได้จัดตั้งสำนักส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรม ขึ้น ในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2550 โดยสำนักส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรมมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานพัฒนามาตรฐานจริยธรรม งานส่งเสริมจริยธรรม งานตรวจสอบจริยธรรม ตลอดจน ปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือตามที่ได้รับมอบหมาย

* เจ้าหน้าที่สอบสวนอาวุโส สำนักส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรม สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

¹ มาตรา 244 ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1)

(2) ดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามมาตรา 279 วรรคสาม และมาตรา 280

อำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินในการดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรม

หมวด 13 มาตรา 279 - 280 เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยมาตรา 279² กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภทมีประมวลจริยธรรม ซึ่งในประมวลจริยธรรมต้องกำหนดมาตรฐานจริยธรรม รวมทั้งกลไกและระบบในการดำเนินงาน ตลอดจนขั้นตอนการลงโทษ เพื่อให้การบังคับใช้ประมวลจริยธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมให้ผู้ตรวจการแผ่นดินรายงานต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือสภาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และหากเป็นการกระทำผิดร้ายแรง ให้ส่งเรื่องให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติพิจารณาดำเนินการ โดยถือเป็นเหตุที่จะถูกถอดถอนจากตำแหน่ง

มาตรา 280³ กำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจหน้าที่เสนอแนะหรือให้คำแนะนำในการจัดทำหรือปรับปรุงประมวลจริยธรรม และส่งเสริมให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีจิตสำนึกในด้านจริยธรรม นอกจากนี้ยังมีหน้าที่รายงานการกระทำที่มีการฝ่าฝืนประมวลจริยธรรมอีกด้วย

² มาตรา 279 มาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภทให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมที่กำหนดขึ้น

มาตรฐานทางจริยธรรมตามวรรคหนึ่ง จะต้องมีกลไกและระบบในการดำเนินงานเพื่อให้การบังคับใช้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งกำหนดขั้นตอนการลงโทษตามความร้ายแรงแห่งการกระทำ

การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าเป็นการกระทำผิดทางวินัย ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินรายงานต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือสภาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง แล้วแต่กรณี และหากเป็นการกระทำผิดร้ายแรง ให้ส่งเรื่องให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติพิจารณาดำเนินการ โดยให้ถือเป็นเหตุที่จะถูกถอดถอนจากตำแหน่งตามมาตรา 270 การพิจารณา สรรหา กลั่นกรอง หรือแต่งตั้งบุคคลใด เข้าสู่ตำแหน่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้อำนาจรัฐ รวมทั้งการโยกย้าย การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน และการลงโทษบุคคล นั้น จะต้องเป็นไปตามระบบคุณธรรมและคำนึงถึงพฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคลดังกล่าวด้วย

³ มาตรา 280 เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามหมวดนี้ ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจหน้าที่เสนอแนะหรือให้คำแนะนำในการจัดทำหรือปรับปรุงประมวลจริยธรรม ตามมาตรา 279 วรรคหนึ่ง และส่งเสริมให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีจิตสำนึกในด้านจริยธรรม รวมทั้งมีหน้าที่รายงานการกระทำที่มีการฝ่าฝืนประมวลจริยธรรม เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการบังคับการให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรม ตามมาตรา 279 วรรคสาม

ในกรณีที่การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมมีลักษณะร้ายแรงหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ากระทำความผิดของการของผู้รับผิดชอบจะไม่เป็นไปด้วยความเป็นธรรม ผู้ตรวจการแผ่นดินจะไต่สวนและเปิดเผยผลการไต่สวนต่อสาธารณะก็ได้

โดยสรุป ผู้ตรวจการแผ่นดินมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินการด้านจริยธรรม 3 ประการ ดังนี้

1. เสนอแนะหรือให้คำแนะนำในการจัดทำหรือปรับปรุงประมวลจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ
2. ส่งเสริมให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีจิตสำนึกในด้านจริยธรรม
3. รายงานการกระทำที่มีการฝ่าฝืนประมวลจริยธรรม เพื่อให้ผู้ที่รับผิดชอบในการบังคับการให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรมดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรม

การเสนอแนะหรือให้คำแนะนำในการจัดทำหรือปรับปรุงประมวลจริยธรรม

ภารกิจสำคัญที่ผู้ตรวจการแผ่นดินต้องดำเนินการโดยเร่งด่วน คือ การเสนอแนะหรือให้คำแนะนำในการจัดทำหรือปรับปรุงประมวลจริยธรรม ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภท จัดทำประมวลจริยธรรมให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปี นับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ⁴ ในการดำเนินการดังกล่าว ผู้ตรวจการแผ่นดินได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาเพื่อจัดวางระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ขึ้น ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ในด้านการดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรมและผู้แทนจากหน่วยงานหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้อง

⁴ มาตรา 304 ให้ดำเนินการจัดทำประมวลจริยธรรมตามมาตรา 279 ให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปี นับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้

ในเบื้องต้น คณะกรรมการฯ ได้กำหนดมาตรฐานกลาง หรือค่านิยมหลัก (Core Value) สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกประเภท ประกอบด้วย ค่านิยมหลัก 9 ประการ จำแนกออกเป็น 4 มิติ ได้แก่

มิติด้านประโยชน์สุขของชาติบ้านเมือง	มิติด้านจริยธรรม
<ul style="list-style-type: none"> - การยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข - การยึดถือประโยชน์ของประเทศชาติเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตน และไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน 	<ul style="list-style-type: none"> - การยึดมั่นในคุณธรรม และจริยธรรม - การมีจิตสำนึกที่ดี ซื่อสัตย์ สุจริต และรับผิดชอบต่อ - การยืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นธรรม และถูกกฎหมาย
มิติด้านประโยชน์สุขของประชาชน	มิติด้านจรรยาวิชาชีพและวัฒนธรรมองค์กร
<ul style="list-style-type: none"> - การให้บริการแก่ประชาชนด้วยความรวดเร็ว มีอัธยาศัย และไม่เลือกปฏิบัติ - การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างครบถ้วน ถูกต้อง และไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง 	<ul style="list-style-type: none"> - การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน รักษามาตรฐานมีคุณภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ - การยึดมั่นในหลักจรรยาวิชาชีพขององค์กร

ค่านิยมหลักทั้ง 9 ประการนี้ เป็นมาตรฐานกลางที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกประเภทต้องมีเป็นอย่างน้อย ซึ่งแต่ละหน่วยงานอาจกำหนดมาตรฐานจริยธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของหน่วยงานหรือวิชาชีพต่างๆ เพิ่มเติมได้อีกตามความเหมาะสม

บทบาทหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดิน คือ การเผยแพร่ค่านิยมหลักทั้ง 9 ประการ ออกไป ให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกประเภท ได้รับรู้ เพื่อจะได้จัดทำหรือปรับปรุงประมวลจริยธรรมของตนให้มีเนื้อหาสาระครอบคลุม ค่านิยมหลักทั้ง 9 ประการ นอกจากนี้ ในประมวลจริยธรรมยังต้องกำหนดกลไก และระบบในการดำเนินงาน รวมทั้งกำหนดขั้นตอนการลงโทษตามความร้ายแรง แห่งการกระทำ การจัดทำหรือปรับปรุงประมวลจริยธรรมจะต้องแล้วเสร็จภายในหนึ่งปี นับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ คือ ภายในวันที่ 24 สิงหาคม 2551

ในการนี้ สำนักส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรมมีแผนการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ โดยการจัดสัมมนาและระดมความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ในส่วนกลางจะเริ่มต้นครั้งแรกที่กรุงเทพมหานคร จากนั้นจะจัดสัมมนาในภูมิภาคต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายให้ครอบคลุมผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั่วประเทศ

เมื่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่ละประเภท จัดทำหรือปรับปรุงประมวลจริยธรรมของตนแล้ว ให้ส่งกลับมายังผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำ และสำหรับบางหน่วยงานที่มีลักษณะพิเศษ หรือต้องการคำแนะนำเป็นพิเศษในการจัดทำหรือปรับปรุงประมวลจริยธรรม สำนักส่งเสริม มาตรฐานจริยธรรมจะจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เฉพาะหน่วยงานนั้น เพื่อให้การจัดทำหรือปรับปรุงประมวลจริยธรรมเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน

ทั้งนี้ ในขั้นตอนของการดำเนินการ ผู้ตรวจการแผ่นดินอาจดำเนินการผ่านเครือข่าย ด้านจริยธรรม (Ethics Network) โดยในส่วนราชการ อาจใช้ศูนย์ประสานราชการใสสะอาด ที่มีอยู่แล้วเป็นเครือข่าย นอกจากนี้ ควรมี Chief Ethics Officer ในแต่ละหน่วยงาน เพื่อทำหน้าที่ประสานงานด้านจริยธรรม และในระดับเจ้าหน้าที่ ก็อาจมี Ethics Officers ประจำแต่ละหน่วย มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริม พัฒนา จัดระบบด้านจริยธรรม และเป็นเครือข่ายของผู้ตรวจการแผ่นดิน

การดำเนินงานเชิงรุกดังกล่าว จะสำเร็จลงได้ก็ด้วยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานเครือข่าย ซึ่งผู้ตรวจการแผ่นดินโดยสำนักส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรมจะเร่งสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ให้ครอบคลุมครบทุกประเภทต่อไป

การส่งเสริมให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีจิตสำนึกในด้านจริยธรรม

ภารกิจที่ผู้ตรวจการแผ่นดินต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องในระยะยาว ก็คือ การส่งเสริมให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐมีจิตสำนึกในด้านจริยธรรม โดยในขั้นต้น ผู้ตรวจการแผ่นดินได้ร่วมมือกับหน่วยงานเครือข่ายที่มีประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านจริยธรรม ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ที่ดูแลจริยธรรมระดับตัวบุคคล และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ที่ดูแลจริยธรรมระดับองค์กร และในอนาคต ผู้ตรวจการแผ่นดินจะพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานที่ดูแลจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ตลอดจนข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐประเภทอื่น เช่น ข้าราชการครู ข้าราชการทหาร ข้าราชการตำรวจ พนักงานรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น

รูปแบบการส่งเสริมจิตสำนึกที่สำคัญ ได้แก่ การจัดฝึกอบรมให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ และอาจให้หน่วยงานจัดทำแผนการส่งเสริมจริยธรรมของแต่ละหน่วยงาน รวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดและการติดตามประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ การส่งเสริมจิตสำนึกด้านจริยธรรมอาจดำเนินการในรูปแบบอื่นได้อีก โดยสำนักส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรม มีโครงการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเพื่อสนับสนุนงานด้านจริยธรรม มีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านจริยธรรม และจัดทำเว็บไซต์เพื่อเผยแพร่ความรู้และให้บริการข้อมูลแก่ผู้สนใจ นอกจากนี้ อาจจัดตั้งศูนย์ Hot Line เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำและตอบคำถามเกี่ยวกับจริยธรรม และเป็นศูนย์รวมของกรณีตัวอย่างต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ให้สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

การรณรงค์กับกลุ่มเด็กและเยาวชนก็เป็นสิ่งที่มองข้ามไม่ได้ แม้จะไม่ใช้กลุ่มเป้าหมายโดยตรงตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด เพราะการปลูกฝังจิตสำนึกให้ได้ผลนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ในวัยเด็ก โดยเริ่มต้นที่สถาบันครอบครัวและโรงเรียน ดังนั้น สำนักส่งเสริมมาตรฐานจริยธรรม จึงมีโครงการส่งเสริมจิตสำนึกด้านจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนด้วย โดยอาจร่วมมือกับกรมการศาสนาหรือหน่วยงานอื่นเพื่อรณรงค์กับกลุ่มเด็กและเยาวชนโดยตรง

การรายงานการกระทำที่มีการฝ่าฝืนประมวลจริยธรรม

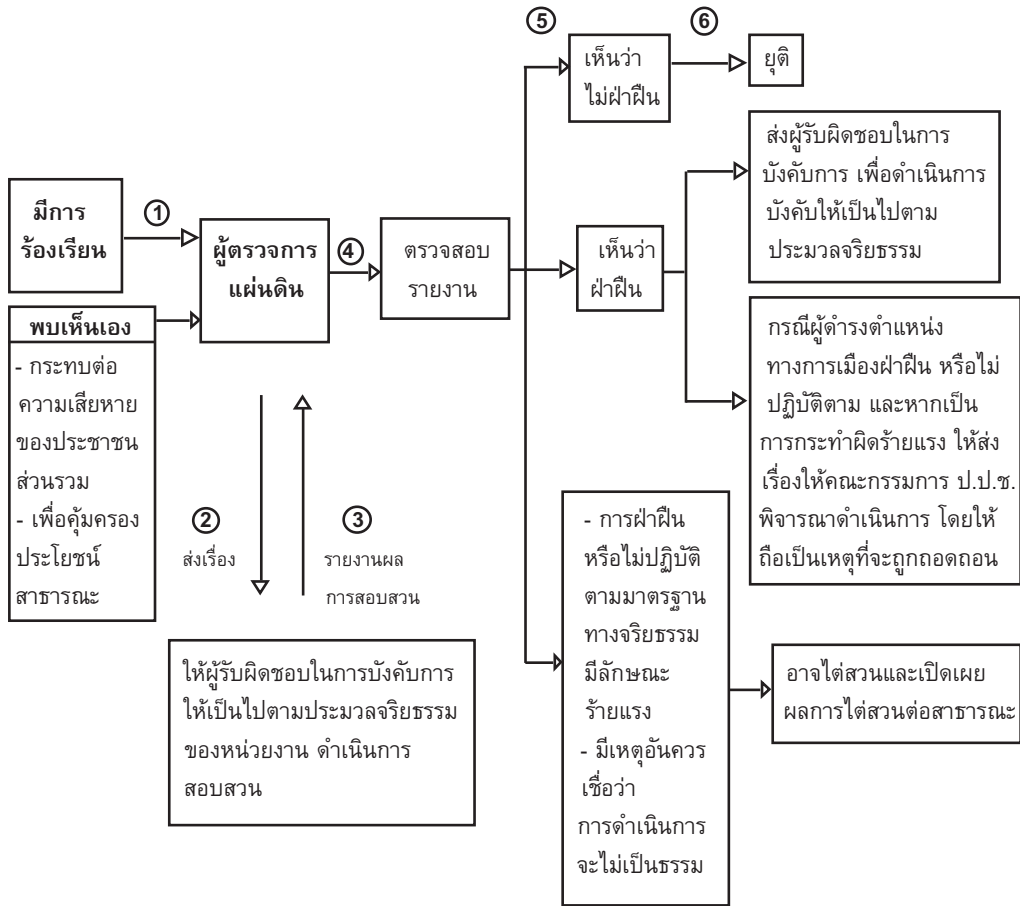
โดยทั่วไป จริยธรรมเป็นเรื่องของจิตสำนึกกว่าอะไรคือสิ่งที่ดีหรือไม่ดี อะไรคือสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ การฝ่าฝืนจริยธรรมจะได้รับผลการลงโทษทางสังคม แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดว่า การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมให้ถือเป็นการกระทำความผิดทางวินัย นั่นหมายความว่า สิ่งที่เคยเป็นเรื่องของจิตสำนึก บัดนี้ได้กลายเป็นเรื่องของวินัยที่มีบทลงโทษทางกฎหมาย และรัฐธรรมนูญกำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินมีอำนาจหน้าที่รายงานการกระทำที่มีการฝ่าฝืนประมวลจริยธรรม เพื่อให้ผู้ที่รับผิดชอบในการบังคับการให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรม ดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามประมวลจริยธรรม

ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรม ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินรายงานต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือสภาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และหากเป็นการกระทำผิดร้ายแรงให้ส่งเรื่องให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติพิจารณาดำเนินการ โดยให้ถือเป็นเหตุที่จะถูกถอดถอนจากตำแหน่ง

และในกรณีที่การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมมีลักษณะร้ายแรง หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าการดำเนินการของผู้รับผิดชอบจะไม่ใช่ไปด้วยความเป็นธรรม ผู้ตรวจการแผ่นดินจะไต่สวนและเปิดเผยผลการไต่สวนต่อสาธารณะก็ได้

แต่เนื่องจาก ในปัจจุบันยังไม่มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน ในเบื้องต้นจึงอาจสรุปขั้นตอนการรายงานการกระทำที่มีการฝ่าฝืนประมวลจริยธรรม เป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

การรายงานการกระทำที่มีการฝ่าฝืนประมวลจริยธรรม

อย่างไรก็ดี เมื่อมีการยกร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน ในพระราชบัญญัติดังกล่าว จะได้กำหนดถึงขั้นตอนการรายงานการกระทำที่มีการฝ่าฝืนประมวลจริยธรรมโดยละเอียดต่อไป

สรุป

การดำเนินการด้านจริยธรรมของผู้ตรวจการแผ่นดิน นับเป็นมิติใหม่ของการสร้างสังคมที่มีธรรมาภิบาล ผู้ตรวจการแผ่นดินมีบทบาททั้งด้านการส่งเสริมจิตสำนึกและการตรวจสอบการกระทำที่ฝ่าฝืนมาตรฐานจริยธรรม ซึ่งการดำเนินการของผู้ตรวจการแผ่นดินจะสำเร็จได้ด้วยดีนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานเครือข่าย นอกจากนี้ ประชาชนก็อาจมีส่วนร่วมได้โดยการช่วยเป็นหูเป็นตา ช่วยสอดส่องดูแลสังคมของตน เพื่อให้เกิดสังคมธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืนต่อไป

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน

หากไม่ได้รับความเป็นธรรม
จากข้าราชการหรือพนักงานของรัฐ
ใช้สิทธิร้องเรียน
ไม่เสียเงินเพื่อตัวท่าน แต่เพื่อส่วนรวม

โทร. 1676 (ฟรีทั่วประเทศ)

www.ombudsman.go.th